

Довідково-бібліографічні ресурси: формування, використання, організація доступу

У роботі семінару «Довідково-бібліографічні ресурси: формування, використання, організація доступу» взяли участь провідні фахівці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (НБУВ), Інституту енциклопедичних досліджень НАН України, компанії «ЛІГА ЗАКОН», Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського (ДНПБ), Національної історичної бібліотеки України (НІБУ), Державної наукової установи (ДНУ) «Енциклопедичне видавництво», Національної бібліотеки України імені Ярослава Мудрого, Національної наукової медичної бібліотеки України, Національної бібліотеки України для дітей та ін.

Обговорювалося широке коло проблем розвитку національної системи довідково-бібліографічних ресурсів, які створюються бібліотеками та іншими інформаційними установами України. У центрі уваги учасників семінару були базові інформаційні блоки – енциклопедистика та бібліографістика.

З привітанням до учасників семінару звернулася генеральний директор НБУВ, член-кореспондент НАН України **Л. А. Дубровіна**. Вона, зокрема, зазначила, що найважливішими підвалинами, на яких ґрунтується і без котрих взагалі неможлива наука, є саме бібліографічні та довідкові джерела інформації. Керівник НБУВ подякувала усім за плідну працю на цій ниві, привітала присутніх зі 100-річчям заснування НБУВ, торкнулася знаменних сторінок історії Бібліотеки, згадала вчених, які стояли біля її витоків – В. І. Вернадського, В. О. Кордта, М. П. Василенка та ін.

У доповіді зав. відділу НБУВ, д-а наук із соціальних комунікацій **Т. В. Добко** було розкрито основні етапи історії, проблеми, тенденції та перспективи формування довідково-бібліографічних ресурсів НБУВ. Наголошувалося, що довідково-бібліографічні ресурси (ДБР) відіграють ключову роль в інформаційному забезпеченні розвитку науки, культури, виробництва, у задоволенні духовних, освітніх, виробничих потреб користувачів бібліотек.

Дослідниця відзначила, що до довідково-пошукового апарату (ДПА) Бібліотеки сьогодні включаються ресурси глобальних комп'ютерних мереж, надається доступ до зарубіжних електронних баз даних (БД) наукової інформації, відбувається формування довідково-бібліографічних БД як багаторівневої інформаційно-пошукової системи, інтегрованої гіперпосиланнями із пошуковими засобами та ресурсами Інтернету, організуються онлайн-каталоги окремих спеціалізованих підрозділів НБУВ і бібліотек НАН України як комплексного універсального взаємодіючого інформаційного ресурсу, успішно розвиваються всеукраїнські корпоративні проекти ресурсів бібліографічної, реферативної, повнотекстової інформації. У сучасних умовах погіршення матеріального стану бібліотек нагальними, на переконання Т. В. Добко, є активізація міжвідомчої взаємодії головних академічних бібліотек і бібліотек наукових установ НАН України, координація та кооперація з національними галузевими бібліотеками та науково-інформаційними установами зі створення на корпоративних засадах

національного інтегрованого довідково-бібліографічного ресурсу України.

Директор Інституту енциклопедичних досліджень НАН України, канд. філологічних наук **М. Г. Железняк** представив багатотомну «Енциклопедію Сучасної України» (ЕСУ) як базу знань про Україну ХХ–ХХІ ст. і чинник творення її науково-культурного дискурсу. Як наголосив доповідач, ЕСУ було використано при створенні чотирьохтомного «Тернопільського енциклопедичного словника», довідника «Професори Львівського національного медичного університету імені Данила Галицького: 1784–2009» (Львів, 2009) та інших видань. Універсальність ЕСУ як бази знань виявляється у найповнішому представленні на її сторінках біографічних матеріалів як наших сучасників, так і відомих діячів минулого у різних сферах суспільної діяльності ХХ–ХХІ ст. Творці ЕСУ, усвідомлюючи вагу видання, розробили електронну базу, що дає змогу досить швидко виокремлювати й групувати наявний у редакції матеріал за різними критеріями, зокрема фаховими, адміністративними, відповідно до того чи іншого часового періоду тощо. Будучи даністю українського науково-культурного дискурсу, ЕСУ є вагомим джерелом об'єктивної, достовірної наукової інформації про фактично всі сфери життєдіяльності України ХХ–ХХІ століть. Десятитисячний наклад кожного з виданих 18 томів ЕСУ, а головне – діюча онлайн-версія ЕСУ (esu.com.ua) допомагають багатьом читачам (від учня до науковця) оперативно віднайти потрібну інформацію. Сучасний інформаційний простір України неможливо уявити без ЕСУ: у багатьох випадках її статті в пошукових системах є на першому чи другому місцях. Майже 10 тисяч посилань на статті ЕСУ містить україномовна Вікіпедія. Тому можна констатувати, що ЕСУ з інформаційної бази перетворилася на суттєвий елемент цілісної науково-культурної інформаційної палітри сучасної України».

Заступник директора Інституту енциклопедичних досліджень НАН України, канд. філологічних наук **О. С. Іщенко** виокремив тенденції розвитку енциклопедистики як складника книжкової культури України, окремо наголосив на розширених можливостях онлайн версії «Енциклопедії Сучасної України» (<http://esu.com.ua/>). Директор ДНУ «Енциклопедичне видавництво» **А. М. Киридон** поінформувала присутніх про роботу над створенням «Великої української енциклопедії» відповідно до Указів Президента України. Концептуально «Велика українська енциклопедія» (ВУЕ) передбачає створення не лише сучасного компендіуму людських знань на виробленому досвідом провідних національних універсальних енциклопедій рівні, але й систематизацію та репрезентацію в доступному вигляді напрацювань попередніх поколінь. ВУЕ подає найважливіші довідкові матеріали практично з усіх галузей знання та виробничої діяльності. Колектив реалізує фактично відразу два проекти – друкований носій (ВУЕ) і розширена онлайн-версія (e-VUE) (<http://vue.gov.ua/>). Належну увагу учасники семінару приділили обговоренню питань організації та особливос-

тей редагування онлайн-ресурсу «Українська Вікіпедія». Зокрема, ця тема порушувалася генеральним директором Асоціації підприємств інформаційних технологій України **Ю. Й. Пероганичем**, активним дописувачем та створювачем україномовної Вікіпедії.

Підвищений інтерес у присутніх викликав виступ очільниці Інформаційного департаменту компанії «ЛІГА ЗАКОН» **І. В. Петрушкевич**, в якому йшлося про актуальні інформаційно-правові продукти і сервіси. Доповідачка зазначила, що системи «ЛІГА:ЗАКОН» є найповнішим джерелом систематизованої та достовірної правової інформації зі зручними інструментами пошуку. Вони дають змогу швидко знаходити та аналізувати правову інформацію на будь-який момент часу, оцінювати ситуацію і ухвалювати правильні рішення.

Серед нових розробок компанії І. В. Петрушкевич виокремила систему моніторингу та аналізу судових рішень VERDICTUM, яка дає змогу швидко підбирати максимально тождісні рішення з одного предмета і за обставинами справи за найповнішими базами судових рішень; систему перевірки та моніторингу бізнес-партнерів CONTR AGENT, яка уможливіє перевірку контрагента на благонадійність та подальший контроль його діяльності; SMS-МАЯК – сервіс онлайн контролю змін статусу нерухомості та землі, що забезпечує оперативне відстеження будь-яких змін, що відбуваються з нерухомістю за Державним реєстром речових прав на нерухоме майно; SEMANTRUM – персональний онлайн сервіс моніторингу всіх типів ЗМІ та соціальних медіа з додатковими можливостями системного аналізу тональності публікацій, репутації, іміджу тощо; ІНТЕРАКТИВНА БУХГАЛТЕРІЯ – єдиний електронний інноваційний бухгалтерський сервіс, який щоденно надає необхідну, корисну та завжди актуальну інформацію для аудиторів, бухгалтерів, фінансистів, юристів, бізнесменів, науковців, викладачів, аспірантів і студентів, котрі вивчають економіку і фінанси. Усі матеріали зв'язані гіперпосиланнями з базою нормативно-правових актів від «ЛІГА:ЗАКОН» (<https://ligazakon.net/>). Всього у базах даних міститься близько 1 400 000 документів, щоденне оновлення – 600 документів.

Широкий спектр питань, пов'язаних з формуванням національного бібліографічного ресурсу, висвітлили співробітники відділу національної бібліографії НБУВ. Учасники семінару з великим інтересом прослухали виступ зав. відділу НБУВ, д-ра філологічних наук, професора **С. С. Кіраля** про багатий доробок Мирослава Мороза, знаного бібліографа, літературознавця, фольклориста. Доповідач на підставі скрупульозного вивчення джерел, зокрема автобіографії М. Мороза, неопублікованих матеріалів з його багатющого архіву, розповів про невідомі слухачам обставини творчої діяльності дослідника. Науковий співробітник НБУВ **Л. С. Новосьолова** розкрила основні етапи наукової діяльності відділу національної бібліографії. Доповідачка акцентувала увагу на особливостях роботи над підготовкою до видання репертуару української книги, а також розповіла про інші проекти, зокрема «Міжнародний зведений каталог-репертуар україномовної книги, 1798–1923», покажчики праць і літератури про життя та діяльність В. І. Вернадського, базу даних про Українську революцію 1917–1920 рр. Науковий співробітник НБУВ, канд.

історичних наук **І. Г. Лиханова** охарактеризувала серію покажчиків, підготовлених НБУВ, які у різних аспектах розкривають її столітню діяльність (1918–2018). Особливість та цінність цих покажчиків у тому, що вони охоплюють не лише праці співробітників Бібліотеки, але й інших авторів, які висвітлюють теоретичні та методичні проблеми бібліотекознавства, бібліотечної справи, книгознавства, бібліографознавства, архівознавства, документознавства та інформаційної діяльності. Темою своєї доповіді науковий співробітник НБУВ **І. Д. Войченко** обрала бібліографічну шевченкіану, яка упродовж багатьох років є пріоритетним напрямом наукової роботи НБУВ. Доповідачка ознайомила присутніх з роботою над проектом «Т. Г. Шевченко: бібліографія літератури про життя і творчість, 2004–2018», завершити який планується у 2019 р. Вона охарактеризувала особливості підготовки видання, акцентувала увагу не лише на фіксації численних праць про життя і творчість Тараса Шевченка, але й на нових підходах до прочитання та інтерпретації його спадщини в контексті сучасного шевченкознавства. Мол. науковий співробітник НБУВ **С. А. Дзюбич** представила результати дослідження сучасного бібліографічного лесезнавства, зокрема проект «Леся Українка. Твори. Переклади. Література про життя та творчість», започаткований у зв'язку з наближенням 150-річчя від дня народження Лесі Українки. Доповідачка також проаналізувала бібліографічні посібники ХХ – поч. ХХІ ст. із вивчення біографії, творчої спадщини Лесі Українки та вшанування її пам'яті в Україні і всьому світі.

Продовжили представлення української бібліографічної продукції, баз даних, системи ДПА Бібліотеки співробітники відділу науково-бібліографічної інформації НБУВ. Наукові співробітники НБУВ **В. Ю. Радченко** і **А. М. Колесніченко** розповіли про основні бібліографічні видання відділу за увесь період його функціонування як окремого структурного підрозділу, а саме, тематичні бібліографічні посібники, персональні біобібліографічні покажчики, списки літератури, метабібліографічні посібники. Мол. науковий співробітник НБУВ **А. В. Шумілова** поінформувала аудиторію про персональні бібліографічні покажчики в системі біобібліографії. Вона розкрила структуру і зміст персональних покажчиків, висвітлила особливості персональних покажчиків як наукового продукту та засобу формування позитивного іміджу вченого НАН України.

Проблеми відображення України у бібліометричних системах Scopus та Web of Science торкнувся мол. науковий співробітник НБУВ **А. О. Жабін**. Увагу присутніх привернула інформація головного бібліотекаря НБУВ **Г. А. Кузьменко** і зав. сектору НБУВ **Ю. Л. Фіх** про систему традиційних та електронних каталогів НБУВ. У цьому контексті цілком слушною була презентація довідника «Каталоги Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського» (Київ, 2017) (<http://www.nbuv.gov.ua/>).

Низка виступів співробітників відділу науково-бібліографічної інформації НБУВ була присвячена покажчикам змісту періодичних видань. Так, науковий співробітник НБУВ **В. А. Шкаріна** ознайомила присутніх з результатами дослідження масиву окремо виданих в Україні покажчиків змісту, які описують публікації українських часописів, що видавалися з 1844-го по 2016 р. Ст. науковий

співробітник НБУВ, канд. історичних наук **О. Я. Дуднік** говорив про відображення теми Української революції 1917–1921 рр. у покажчиках змісту періодичних видань. Мол. науковий співробітник НБУВ **Т. А. Гришина** розглянула покажчики змісту періодичних видань книгознавчого циклу у фондах НБУВ. На покажчиках змісту українських часописів як джерелі дослідження життя української еміграції зосередився у своєму виступі мол. науковий співробітник НБУВ **П. М. Штих**. Грунтовний покажчик змісту економічного журналу «Вісник Національного банку України» за 1994–2016 рр. представила мол. науковий співробітник НБУВ **А. М. Головащук**.

Органічно вписалися в тематику семінару виступи колеги з ДНПБ України імені В. О. Сухомлинського. Науковий співробітник ДНПБ України **О. Л. Гончаренко** розповіла про науково-інформаційну й видавничу діяльність провідних освітянських бібліотек та заходи міжнародного, всеукраїнського, обласного рівнів, спрямовані на інноваційний розвиток системи національної освіти й підвищення кваліфікації бібліотечних працівників. Інформація про них розміщується у щорічному виданні ДНПБ – «Довідник науково-інформаційної й видавничої діяльності та основних заходів, спрямованих на підвищення професійної майстерності бібліотечних працівників освітянської галузі». Доповідачка детально проаналізувала діяльність освітянських бібліотек, пов'язану з відзначенням у 2018 р. 100-річчя від дня народження В. О. Сухомлинського. Науковий співробітник ДНПБ **А. І. Рубан** охарактеризував три випуски науково-допоміжного бібліографічного покажчика «Бібліотека навчального закладу в контексті інформатизації суспільства», який з 2003 р. готується фахівцями Бібліотеки. Його мета – допомога в самоосвітній діяльності фахівцям бібліотек закладів загальної середньої, професійно-технічної та вищої освіти, популяризація документів, що висвітлюють тенденції розвитку бібліотек як сучасних інформаційних центрів, акцентують увагу на актуальних питаннях теорії, методики та практики бібліотечної справи, організації роботи бібліотек, упровадження інформаційно-комунікаційних технологій в їхню діяльність тощо.

Виступи зав. відділу міжнародної інформації та за-

рубіжних зв'язків НБУВ **Т. І. Арсєнко** і ст. наукового співробітника НБУВ, канд. філологічних наук **В. М. Підвойного** були присвячені тюркомовним джерелам у фондах НБУВ, бібліографічному проекту «Україна – тюркський світ», іншим бібліографічним починанням. Наголошувалося, що введення у науковий обіг поняття «тюркомовний джерелознавчий комплекс» розширює можливості ДПА для спеціалізованого галузевого бібліографічного ресурсу – історії країн Азії, загального сходознавства, тюркології та її складових – азербайджаністики, гагаузнавства, кримотатарознавства, туркменознавства, тощо. Про Архів документів австрійського опору – дослідницько-документаційний і інформаційний центр Відня розповіла мол. науковий співробітник НБУВ **Г. І. Безпала**. Вона наголосила, що за 55 років свого існування ця установа зробила вагомий внесок у дослідження новітньої історії Австрії. Результатом роботи архіву є численні унікальні колекції, багатотомні публікації джерел.

Відомий дослідник видань української діаспори, доктор Українського Вільного Університету **С. Б. Козак** поінформував учасників семінару про роботу з бібліографування раритетної періодики. Він подарував Бібліотеці свої нові праці: ґрунтовне тритомне бібліографічне дослідження «Історія української діаспори на сторінках часопису «Українські вісті» (Німеччина, 1945 – США, 2000) : систематичний покажчик змісту» (Київ, 2017) та книгу «Іван Багряний (життя і творчість в ілюстраціях)» (Київ, 2018).

Цікаві виступи доповідачів, щирі вітання з нагоди ювілею НБУВ, дружня атмосфера сприяли плідному спілкуванню. Усі присутні погодилися з думкою, що обговорення важливих питань бібліотечно-бібліографічної, енциклопедичної справи у колі професіоналів, колеги, справжніх друзів, відомих вчених і молодих науковців, обмін досвідом, новими ідеями є потужним рушієм подальшого розвитку цього важливого сегмента бібліотечної діяльності, дає наснагу, інтелектуально збагачує.

Тетяна Добко,

д-р наук із соціальних комунікацій, зав. відділу НБУВ

Віталіна Шкаріна,

наук. співробітник НБУВ

Документальні історико-культурні фонди: традиції та новачі місць зберігання, формування, використання

7 листопада 2018 р. у рамках Міжнародної наукової конференції «Бібліотека. Наука. Комунікація. 100-річчя Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського» відбувся семінар «Документальні історико-культурні фонди: традиції та новачі місць зберігання, формування, використання». Для обговорення було подано 26 доповідей.

До роботи семінару долучилися фахівці у галузі архівознавства, джерелознавства, бібліотечної справи та музейні працівники. Серед них – співробітники Національної історичної бібліотеки України, Національної бібліотеки України імені Ярослава Мудрого, Державного архіву м. Києва, ви-

кладачі Київського національного економічного університету, Київського національного університету технологій та дизайну, працівники Державного наукового центру захисту культурної спадщини від техногенних катастроф, співробітники Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка, інститутів архівознавства, рукопису та книгознавства НБУВ.

У вступному слові співкерівники семінару, завідувач відділу НБУВ, канд. історичних наук **С. В. Старовойт** і завідувач відділу НБУВ, канд. історичних наук **Т. В. Коваль** сфокусували увагу присутніх на висвітленні історичних аспектів розвитку системи формування, збережен-